

ESKIL BLOCK:

Perspektiv och allianser

Eskil Block målar upp två huvudalternativ för Europas framtid. Jacques Delors' scenario är ett EG utvidgat till att omfatta neutrala och tidigare östorienterade småstater i Europa liksom forna kolonialländer i Latinamerika och Afrika.

Det alternativa scenariot innebär att enskilda människors önsknings snarare än de tunga politikernas och företagsledarnas visioner kommer att bli vägledande för samarbetet i takt med att tyngdpunkten förskjuts från den militära sektorn över den ekonomiska till den kulturella.

Vilka länder skall Sverige samarbeta med?

Tekn lic Eskil Block är framtidsforskare vid FOA.

När jag gallrar bland tendenser och perspektiv som tornar upp sig för nästa halvsekel dominerar ändå befolkningsökningen. Från fem miljarder för två år sen fortsätter jordens folk-mängd mot drygt sex år 2000, och mellan tio och femton för nästa sekelmitt. All erfarenhet visar att ej ens de största krig gör märkbara hack i den kurvan, det gör bara nya folksjukdomar och familjeplanering. SIDA:s insatser i det syftet har som bekant givit Kenya rekord i folkökning, ty den avstannar bara där hög materiell standard och effektiv arbetsmarknad för kvinnor uppnås och lokala eliter går före med gott exempel. Det gör de inte i Afrika och Latinamerika! Men i vissa asiatiska länder stiger standarden desto snabbare, så målsättningen för vår u-hjälp måste med det snaraste revideras.

Det är inte nog med att befolkningen ökar – främst i Afrika och Latinamerika, i efterblivna delar av Arabvärlden eller Syd- och Ostasien. Befolkningar som har markant lägre standard än de ser på film från Nordamerika, Europa och det kapitalistiska Ostasien, väntar otåligt på att höja sin egen. En rad folkrika länder industrialiseras därför långt snabbare än vi trodde möjligt, när vi med sömngångaraktig säkerhet valde de mest efterblivna att hjälpa med ett bistånd, vars byråkratiska utformning försenat dem ytterligare. De nya aggressiva industriländerna i Asien kommer däremot att tävla hårt med oss om råvaror och marknader.

Av detta enkla faktum drar jag omedelbart tre slutsatser. Den första är att vi långt medvetnare än förut måste inrikta oss på att spara på råvaror och energi och utnyttja dem effektivare som vi redan har (inklusive inhemska energikällor som

kärnkraften). Den andra är att vi måste satsa medvetet på teknisk utveckling och nya produkter, både genom skattelättnader för forskning i företagen och genom satsning på olika slags kvalitetsutbildning. Den tredje innebär att vi — liksom övriga småstater — måste lita till internationell samverkan i någon form. Mest naturligt är att denna samverkan sker i Europa, vilket glömdes bort på Palmes tid, fast redan Tage Erlander och hans samtida hade det klart för sig!

Vi valde de mest efterblivna länderna att hjälpa med ett bistånd, vars byråkratiska utformning försenat dem ytterligare.

Läget för detta europeiska samarbete har emellertid förändrats på tre sätt. För det första har målsättningen fördjupats bortom en tullunion till överstatligt samarbete ifråga om utbildning och forskning, penning- och sysselsättningspolitik, (i framtiden med säkerhet också försvars- och säkerhetspolitik) så att Europa blir oberoende av båda supermakterna. För det andra innebär mängden av invandrare och extrema åsiktsgrupper att beslut inte längre kan fattas över befolkningarnas huvuden av små grupper byråkrater och toppolitiker. För det tredje har avvecklingen av det sovjetiska kolonialväldet i Östeuropa och samarbetet med forna europeiska kolonier bortom haven (främst i Latinamerika och Nordvästafrika) ökat antalet potentiella deltagare och därmed komplicerat sättet på vilket beslut fattas, och de framtida strukturerna för detta.

Två huvudalternativ

Min bedömning är att det finns två huvudalternativ för Europas framtid. Jacques Delors' scenario går ut på att dagens EG dels utvidgas till att omfatta neutrala och tidigare östorienterade småstater i Europa liksom forna kolonialländer i Latinamerika och Afrika, dels också fördjupas beträffande samarbetets inriktning. Men Delors' tanke tycks vara att inte alla länder behöver ta del i alla beslut och heller inte underordna sig alla de beslut som de rikaste och mest samarbetsvilliga staterna är beredda att ta (t ex om myntunion och gemensamt utbildningsväsende). I praktiken kommer detta utvidgade EG därför att fungera som en lång serie holdingbolag där den innersta cirkeln har största inflytandet — denna cirkel kommer att domineras av Västtyskland och Frankrike!

Det alternativa scenariot innebär att i takt med att samarbetets tyngdpunkt långsamt förskjuts från den militära sektorn över den ekonomiska till den kulturella, kommer de enskilda människornas önsknings snarare än de tunga politikerernas och företagsledarnas visioner att bli vägledande för parternas antal och samarbetets sakinnehåll. För vanligt folk, mera än för militärstrateger och yrkesekonomer, är det avgörande att få tala sitt eget språk i den offentliga debatten, vidmakthålla invanda seder och så vidare. I praktiken kommer Tysklands återförening att bli en probersten på detta kulturella dilemma, en annan religionerna i Europas utkant.

Tre möjliga block

I ett Europa dominerat av Västtyskland och Frankrike kommer de tidigare kom-

munistländerna — och särskilt Östtyskland — att inta en perifer roll. Vill tyskarna återförenas får nog Västtyskland offra sin knytning till Frankrike i EG och till USA via NATO lika väl som Östtyskland sin i WP och COMECON till Sovjetunionen. Den västtyske generalen Günther Kiessling angav förra året i sin bok "Neutralität ist kein Verrat" ett ytterst konkret scenario — där de båda Tyskland förenas genom att Östtyskland åter sönderläggs i delstater, som får överta all statlig egendom och disponera den efter eget skön. Varefter förbundshuvudstaden flyttar till Berlin och republiken Tyskland ingår ett slutgiltigt fredsavtal med sina grannar som bl a fastställer Tysklands östgräns och förhållandet till Österrike! Kiessling tänker sig vidare att detta Tyskland — som lämnat både EG och COMECON, NATO och WP bakom sig — inleder ett samarbete med Polen, Ungern, Tjeckoslovakien och Jugoslavien samt Schweiz, Holland och de nordiska länderna. Efter vad som nu hänt kan man tänka sig att denna återförening kunde inledas på så vis att å ena sidan Västtyskland, Danmark, Holland och Flandern, å den andra de uppräknade östländerna — erbjuder att lämna sina nuvarande allianser för att i stället ingå i EFTA som, efter viss utbyggnad av sina institutioner, skulle bilda en av de viktigaste grupperingarna i hela Europa med drygt 200 milj invånare. Därtill ligga närmast till hands för samarbetet med icke-arabiska Islam, vilket redan omfattar ett par hundra miljoner i fria stater och åtminstone hundra miljoner bekännare i Sovjetunionen eller Kina!

Därmed skulle kulturell gemenskap väga tyngre än den politiska. I detta block på en halv miljard människor skulle de

viktigaste språken bli tyska, samt olika slaviska, turkiska och indoiranska. EFTA skulle också ha nära kontakt med resterna av Sovjetunionen, som trots allt skulle omfatta ytterligare hundrafemtio miljoner. Återstoden av EG skulle bestå av Frankrike, Italien och Spanien, Portugal och Vallonien med 160 miljoner och nära kontakt med 150 miljoner araber och över 300 miljoner latinamerikaner; det stora språket är här spanska. Till detta block skulle också knytas de gamla franska kolonierna i Afrika. Ett tredje

---

Det icke-arabiska Islam omfattar redan ett par hundra miljoner i fria stater och åtminstone hundra miljoner bekännare i Sovjetunionen eller Kina.

---

block kunde formos av engelskspråkiga länder — USA, Kanada, Storbritannien, Eire och Australien med ansvar för engelsktalande f d kolonier i Afrika, för Indien och sydöstra Asien, samt för Mexiko, Västindien m m.

Vår egen u-hjälp skulle då lämna Afrika och Indien för Polen och Balticum, för våra invandrarländer på Balkan och i Mellanöstern. Tyska måste åter bli andra, eller rentav första, utländska språk i våra skolor, men med tanke på Norden och Nederländerna blir det snarare nordtyska än sydtyska dialekter. Kulturellt samarbete med de nordiska och baltiska länderna och med Nederländerna främjas bäst inom ramen för detta stor-EFTA, och medan Tjeckoslovakien, Polen, Ungern och Östtyskland behöver en mjuk övergångsperiod kan de på sikt inspirera vår

egen kultur. SIDA kan utlokaliseras till Kalmar, sydsvenska universitet och skolor får satsa på Östeuropa.

Konkretisera debatten!

I ett läge då många arbetar hårt för fullt medlemskap i EG, kan det lätt uppfattas som knivhugg i ryggen om man som jag försöker ange ett alternativ. Jag tror ändå att det kan föra diskussionen framåt om det en gång för alla fastslås att ett isolerat svenskt dockhem hör det förflutna till –

Det är hög tid att konkretisera debatten om vilka länder Sverige skall samarbeta med – vare sig det gäller vapenexport eller u-hjälp, forskningssamarbete eller utveckling av nya produkter.

inte ens en politisk union med Norge och Finland, som den norske bankmannen Nils-Arne Tanderö vill ha, räcker som hemmabas åt internationella storindustrier! Det är hög tid att konkretisera debatten om vilka länder Sverige skall samarbeta med – vare sig det gäller vapenexport eller u-hjälp, forskningssamarbete eller utveckling av nya produkter. Det dröjer inte länge innan den debatten kommer att dominera i våra politiska ungdomsklubbar och då måste argumenten bli konkreta.

Neutralitetsfrågan

Det står nu klart att Sverige inte på egen hand har råd att hålla fast vid säkerhetspolitikens grundpelare – neutralitet,

värnplikt och högteknisk vapenindustri – utan måste släppa åtminstone en av dem. Utrikespolitiska Institutet har i ljus härav och inspirerad av den snabba utvecklingen i Östeuropa givit ut en debattbok (och Norstedts förlag en hel serie!) där neutralitetens uttolkare, med Aftonbladets Gunnar Fredriksson som enda undantag, förs ventilerar nya alternativ. De flesta antar ett vidgat EG från Atlanten till Ural som också kan försvara sig självt, samt ett mer eller mindre splittrat Europa – där Sverige fritt kan välja samarbetspartners. Mest anmärkningsvärt är att Sverker Åström har liknande åsikter.

Men hur långt kan våra politiker påverka utfallet? Carl Bildt och Bengt Westerberg menar i likhet med den norske socialdemokratiska försvarspolitikern Hans-Jörgen Holst att våra politiska såväl som ekonomiska intressen bäst gynnas av fullt medlemskap i EG och den senare att medlemskapet bör göras till föremål för folkomröstning redan nästa valperiod. När inte bara Östtyskland utan även Polen, Ungern och Tjeckoslovakien flirtar med NATO blir frågan om svensk neutralitet ej något hinder utan en av historien överspelad roll.

De som motsätter sig EG-medlemskap gör det av helt andra skäl än neutraliteten. Somliga center- och miljöpartister ser EG (liksom invandringen) som ett hot mot institutioner och värderingar som de anser särskilt nordiska, t ex känsligheten för naturen, social solidaritet – inklusive förbud mot privata skolor och daghem, mot fri försäljning av rusdrycker m m – även om liknande värderingar finns i andra länder. Andra har aldrig på allvar varit neutrala utan spelat under täcket med "det socialistiska lägret", särskilt inom ra-

men för vår u-hjälp. Båda de grupperna måste nu visa kort.

Vill Sverige höja standarden för "de sämst ställda", garantera de sociala förmåner som utlovats, avveckla kärnkraften, begränsa vapenexporten och dela ut mera u-hjälp, kan det inte överleva på egen hand i dagens hårda värld, och nya samarbetspartners hittar vi varken i Tanzania, Kuba, Vietnam eller Algeriet: de bör sökas i Europa. De som föredrar ett större Norden framför EG får alltså locka in Norge och Finland i en lika intim union som den norske ekonomen Nils Petter Tanderö föreslagit. Socialdemokrater som ej tål Mitterrand bör med general Günther Kiessling, Hans Modrow och Michail Gorbatjov dra det nya Tyskland ur NATO och EG in i EFTA.

Fastän varken socialdemokrater eller miljövännen gjort konkreta utspel i denna riktning vill jag antyda hur deras drömmar passar in i dagens europeiska ramverk. Antingen får de övertala Sovjet att släppa Balticum och Karelen, mot att norrmännen lämnar NATO och kvarstår i EFTA. Eller erbjuds det återförenade Tyskland att bli av med ryska och amerikanska kärnvapen mot att de likt Polen, Tjeckoslovakien, Ungern och Slovenien löser sina säkerhetsproblem samman med de länder som utgör EFTA och

eventuellt de baltiska. I båda fallen sänks kärnvapentröskeln i Europa, främmande trupper retirerar från Nord- resp Central-Europa, länder med kulturell och språklig gemenskap knyts nära ihop. Om socialdemokraterna däremot inte har något ess i rockärmen (utan måste stå med mössan i hand medan ryssarna på sitt oefterhärmliga sätt skapar ordning i eget hus) är neutraliteten värdelös och bör bytas mot medlemskap i EG.

Somliga center- och miljöpartister ser EG (liksom invandringen) som ett hot mot institutioner och värderingar som de anser särskilt nordiska.

Vem tror att vi längre kan utveckla topptechnologi eller försvara oss mot främmande makt på egen hand? Då skulle Sveriges regering efter sina franska partibröders exempel ha släppt vapenexporten fri, inrättat teknisk-naturvetenskapliga elitskolor och reducerat marginalskatterna till europeisk nivå. Då Palme gav upp vår gamla trovärdiga, välrustade, expansiva neutralitet, reducerade han vår handlingsfrihet. Nu måste Sverige dra slutsatser av detta faktum.